

Sygn. akt I CSK 521/18

POSTANOWIENIE

Dnia 4 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wojciech Katner (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Anna Kozłowska

w sprawie z wniosku I. sp. z o.o. w R.
przy uczestnictwie M. H.
o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 4 grudnia 2019 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w R.
z dnia 10 maja 2018 r., sygn. akt VI Ga (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w R. do ponownego rozpoznania wraz z
rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 maja 2018 r. Sąd Okręgowy w R. oddalił apelację wnioskodawcy I. Sp. z o.o. w R. od postanowienia Sądu Rejonowego w R. z dnia 22 listopada 2016 r., którym oddalony został wniosek o zakazanie uczestnikowi M. H. prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek, pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej,

przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni lub stowarzyszeniu, na okres pięciu lat. Przyczyną oddalenia wniosku było ustalenie, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie dawał podstawy do jednoznacznego określenia, w jakim zakresie M. H. doprowadził do obniżenia wartości przedsiębiorstwa i pokrzywdzenia wierzycieli. Przeciwnie, dowody wskazały, że powstanie stanu niewypłacalności wnioskodawcy miało miejsce z przyczyn nie zawinionych po stronie uczestnika, który podejmował czynności zmierzające do zaspokojenia wierzycieli. Założona przez uczestnika działalność gospodarcza służyła także temu celowi, a przez działania uczestnika nie doszło do obniżenia wartości przedsiębiorstwa. Nie zostały więc spełnione przesłanki określone w art. 373 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst Dz.U. z 2012 r. poz. 1112), która ma zastosowanie w sprawie (art. 452 ust. 2 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne, jedn. tekst Dz.U. 2019 r. poz. 243).

Rozpoznając apelację wnioskodawcy Sąd drugiej instancji nie uwzględnił podniesionych zarzutów, lecz stanowisko uczestnika odnośnie do braku legitymacji czynnej wnioskodawcy, którym zgodnie z art. 376 pr.up.n. mógł być tylko wierzyciel oraz inne podmioty, jednak nie wnioskodawca, który zbywając wcześniej wszystkie swoje wierzytelności pozbawił się statusu wierzyciela spółki.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie zaskarżonym postanowieniem prawa materialnego, tj. art. 376 ust. 1 pr.u.n. przez jego błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że utrata statusu wierzyciela w toku postępowania powoduje utratę legitymacji do wystąpienia lub popierania wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Naruszenie przepisów postępowania dotyczy art. 192 pkt 3 w związku z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. przez niezastosowanie. Skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie po uchyleniu tego postanowienia, orzeczenie zgodnie z wnioskiem, a także zasądzenie kosztów postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną uczestnik wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W bardzo skrótowym uzasadnieniu Sąd Okręgowy odesłał do motywów oddalenia wniosku zawartych w uzasadnieniu Sądu pierwszej instancji, skupiając uwagę na tym zarzucie apelacji, który odnosił się do niepowołanego wprost art. 376 pr. upadł., stanowiącego o legitymacji do złożenia wniosku o pozbawienie prawa, o którym mowa w art. 373 pr. upadł. Według tego przepisu tylko wierzyciel i inne osoby wskazane w art. 376 ust. 1 mogą wszcząć postępowanie zmierzające do pozbawienia osoby fizycznej na okres do dziesięciu lat prawa, między innymi prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia szeregu wymienionych w art. 373 ust. 1 funkcji, w razie zawinionego zachowania, określonego w ust. 1 pkt 1-4 tego przepisu. Według art. 376 ust. 1 zdanie drugie pr. upadł., wpływu na wszczęte już postępowanie nie ma wygaśnięcie w toku jego trwania, między innymi wierzycielności, ze względu na zaspokojenie wierzycielności wierzyciela będącego wnioskodawcą. Zdaniem Sądu Okręgowego, skoro wnioskodawca zbył wierzycielność, sprzedając ją osobie trzeciej, to utracił status wierzyciela spółki i zgodnie z powołanym przepisem utracił legitymację do złożenia wniosku na podstawie art. 373 pr. upadł.

Stanowisko Sądu drugiej instancji należy uznać za wadliwe. Gdyby pójść tokiem wykładni powołanych przepisów prawa upadłościowego zaprezentowanej przez Sąd, to wierzyciele masowo zbywaliby wierzycielności, jeżeli tylko mogliby przypuszczać, że wszczęte będzie przeciwko nim postępowanie na podstawie art. 373 pr. upadł., w sytuacji grożącej przedsiębiorcy upadłością. Interpretacja przepisów prowadząca do takich wniosków, gdyby była prawidłowa świadczyłaby o wadliwości tych przepisów i niemożności osiągnięcia celów, dla których przepisy te powstały.

Nie jest jednak konieczne posługiwanie się tylko przepisami prawa upadłościowego. W art. 376 ust. 1 zdanie ostatnie tego prawa odsyła do stosowania w sprawach, o których mowa w art. 373-376 pr. upadł. przepisów o postępowaniu nieprocesowym. Z kolei, art. 13 § 2 k.p.c. jest ogólnym przepisem odsyłającym do przepisów o procesie odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Ze względu na brak takich przepisów w kwestiach dotyczących postępowania w sprawach orzekania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej (tytuł X pr.

upadł.), zastosowanie znajdzie art. 192 pkt 3 k.p.c. Według tego przepisu, z chwilą doręczenia pozwu zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętych sporem nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy; nabywca może jednak wejść na miejsce zbywcy za zezwoleniem strony przeciwnej. To ostatnie zastrzeżenie nie ma zastosowania w sprawie zakazu mającego charakter osobisty, jednak zasada wyrażona w przepisie już tak. Oznacza ona, że zbycie wierzytelności w okolicznościach ustalonych w sprawie nie ma wpływu na posiadanie przez osobę, która zbyła wierzytelność na posiadanie przez nią legitymacji do udziału w postępowaniu. Argumenty użyte przez skarżącego w uzasadnieniu skargi kasacyjnej są prawidłowe i prowadzą do wniosku o przysługiwaniu M. H. legitymacji w dotyczącej go sprawie zakazu, o który wnosi skarżący.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnik uczestnika słusznie zwraca uwagę na cel wprowadzenia art. 192 pkt 3 k.p.c., którym jest stabilizacja postępowania, kontynuowanego po zawiśnięciu sporu z tymi samymi stronami, „mimo zmian podmiotowych w stosunku materialnoprawnym leżącym u podstaw sporu dotyczącego rzeczy lub prawa będących przedmiotem sporu sądowego”. Zgodzić się też należy z uczestnikiem, że w wypadku odesłań jednych przepisów do stosowania „odpowiednio” innych, w tym do całego rodzaju postępowania (w rozpoznawanej sprawie chodzi o regulację postępowania nieprocesowego), rozważenia wymaga zakres odesłania i możliwości zastosowania przepisu (przepisów), do którego (do których) się odsyła. Na tym jednak racje uczestnika się kończą.

W sprawie zostało ustalone, że w chwili złożenia wniosku o orzeczenie zakazu na podstawie art. 373 pr. upadł. wnioskodawca posiadał status wierzyciela w stosunku do B. sp. z o.o., której reprezentantem był i jest uczestnik. Dopiero w postępowaniu apelacyjnym wnioskodawca zbył posiadaną wierzytelność przeciwko tej spółce, do czego miał prawo w świetle przepisów o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej i pełnienia wskazanych funkcji w spółkach. Nastąpiło to zatem po zawiśnięciu sprawy o orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 pr. upadł. Ze względu na stosowanie do postępowania o orzeczenie wskazanego zakazu wprost przepisów o postępowaniu nieprocesowym (art. 376 ust. 1 zdanie trzecie pr. upadł.), a w nich brak jest regulacji dotyczącej zbycia wierzytelności

wierzyciela będącego wnioskodawcą w sprawie tego orzeczenia oraz wpływu tego zbycia na postępowanie w sprawie zakazu, to nie ma formalnych przeszkód do zastosowania art. 192 pkt 3 k.p.c. (zob. tezę postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2005 r. V CK 415/05, nie publ. oraz z dnia 17 października 2007 r. II CZ 78/07, nie publ.).

Nie ma także przeszkód wynikających z istoty i treści art. 192 pkt 3 k.p.c., ponieważ w orzecznictwie od dawna dominuje pogląd, do którego należy przychylić się, że sformułowanie przepisu jako „zbycie rzeczy lub prawa” winno się rozumieć szeroko, czyli zbycia będącego następstwem czynności prawnej, wynikającego z ustawy oraz z innych zdarzeń prawnych. W doktrynie zasadnie podnosi się, na co słusznie zwraca uwagę wnioskodawca w skardze kasacyjnej, że wprawdzie w art. 192 pkt 3 k.p.c. występuje zbycie rzeczy lub prawa objętych sporem, ale w szerokim zakresie, obejmującym zbycie w toku postępowania sądowego wierzytelności, nie powodującego utraty legitymacji czynnej. Tak więc wierzytelność wnioskodawcy przeciwko dłużnikowi, którego reprezentuje uczestnik w niniejszej sprawie o zakaz określony w art. 373 pr. upadł. jest objęta sporem, wymaganym przez art. 192 pkt 3 k.p.c. (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2007 r. V CSK 248/07, OSNC-ZD 2008, nr B, poz. 45 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2016 r. III CSK 213/15, nie publ.).

W odniesieniu do art. 376 ust. 1 zdanie drugie pr. upadł., również za błędny należy uznać pogląd zawarty w zaskarżonym postanowieniu, w uzasadnieniu którego zostało stwierdzone, że rozpatrując powołany przepis *a contrario* dochodzi się do wniosku o utracie statusu wierzyciela, powodującego brak legitymacji do wystąpienia z wnioskiem na podstawie art. 373 pr. upadł. Tymczasem według brzmienia ustawy „zaspokojenie wierzytelności wierzyciela będącego wnioskodawcą nie ma wpływu na dalszy bieg postępowania wszczętego na jego wniosek”. Gdyby uzasadnione było twierdzenie odwrotne, to straciłoby swój cel postępowanie o orzeczenia zakazu z art. 373 pr. upadł., odnoszącego się bezpośrednio do określonej osoby, ale także realizującego cel pośredni o charakterze publicznoprawnym. Argumentem za wnioskowaniem o dalszym posiadaniu przez uczestnika legitymacji w postępowaniu o orzeczenie zakazu jest

również wskazanie w art. 376 ust. 1 zdanie drugie pr. upadł., że zachowanie legitymacji w sprawie o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej i pełnienia funkcji wystąpi w razie zbycia wierzytelności wierzyciela będącego wnioskodawcą tylko wtedy, gdy sprawa w sprawie tego zakazu została wszczęta przed zbyciem wierzytelności (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2017 r. V CSK 617/16 i z dnia 24 maja 2019 r. I CSK 225/18, nie publ.). Z taką właśnie sytuacją miało się do czynienia w rozpoznawanej sprawie, tak więc zaskarżonego orzeczenia nie można utrzymać w mocy.

Jednakże nie uznając legitymacji uczestnika, Sąd w toku instancji nie rozpoznał przesłanek, których dopiero wypełnienie umożliwia orzeczenie o zakazie, o którym mowa w art. 373 pr. upadł. W sprawie występuje zatem brak ustaleń i ocen co do wystąpienia stanu niewypłacalności spółki, czyli powstania obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość. Rozważenia wymaga także kwestia winy uczestnika oraz okoliczności od niego niezależnych i oceny, które przeważą za odpowiedzialnością lub jej brakiem. W toku postępowania wnioskodawca przedstawił dalsze dowody na potwierdzenie zasadności wniosku, co będzie musiało zostać zbadane w toku ponownego, merytorycznego rozpoznawania sprawy (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2008 r. IV CSK 379/08, nie publ.; z dnia 13 stycznia 2010 r. II CSK 364/09, nie publ.; z dnia 6 marca 2014 r. V CSK 210/13, nie publ. z dnia 24 września 2010 r. IV CSK 92/10, nie publ.; z dnia 24 września 2015 r. V CSK 689/14, OSNC 2016, nr 9, poz. 102.

Mając to na uwadze należało na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzec jak w sentencji, rozstrzygając o kosztach postępowania na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

aj